

REGISTERBLAD

OMRÅDE AV RIKSINTRESSE FÖR NATURVÅRD I JÖNKÖPINGS LÄN

NRO06008 ÖSTRA VÄTTERNSTRANDEN MED GIRABÄCKEN, VÄSTANÅ OCH RÖTTLEÅN

Kommun: Jönköping (80)

Kartor delområden:

8 a: 7EN0, 7E 8f

8 b: 7ENV, 7E7e

8 c: 7ENV, 7E5d

8 d: 7ESV, 7E4c

8 e: 7ESV, 7E3b

8 f: 7ESV, 7E 3c

8 g: 7ESV ,7E 4d

Arealer:

8: 9118 ha

8 a: 0,1 ha

8 b: 9 ha

8 c: 643 ha

8 d: 841 ha

8 e: 127 ha

8 f: 4670 ha

8 g: 7 ha

Naturgeografiskregion: 22 c Götalands centrala slättbygder, östgötaslätten & 13 Sydsvenska höglandets centrala och östra delar.

Kust/havsregion: -

Regionindelning för sjöar och vattendrag: Huvudavrinningsområde 67 Motala ström

Agrara kulturlandskapsregioner: 5 Sydsvenska höglandets skogsbygder

Landskapsformer: 1 Slätt med relativ höjd lägre än 20 meter, 2 Sprickdalslandskap och 3 Kullig terräng med relativ höjd 20-50 meter

Riksvärde

Förkastningsbrant
Naturskog

8a. Narbäcken

Övrig lövskog	Fauna
---------------	-------

8b. Girabäcken

Kanjon	
Sedimentär berggrundsstratigrafi	
Ädellövskog	Fauna

8c. Röttleån och Västanå

Kanjon	
Vattendrag	Fauna
Ädellövskog	Fauna
Ädellövskog	Flora

8 d. Odlingslandskapet Fingalstorp-Kullen-Väderberg m.fl. samt Vätterslundbäcken

Odlingslandskap	
Äng	
Naturbetesmark	Flora
Vattendrag	Fauna

8 e Vista kulle-Kvisåsen samt Gisebobäcken

Flora	
Vattendrag	Fauna

8 f Skärstaddalen och Landsjön

Odlingslandskap	
Sjö	Fauna
Sjö	Flora

8 g Hultarps rikkärr

Källa	Flora
Kalktuff	

Värdeomdöme: Östra Vätterstranden är ett mångformigt område där helheten är av riksintresse. Här finns geologiska, botaniska, zoologiska och kulturhistoriska värden. Det långsträckta området har betydelse som refugium åt många växtarter. Östra Vätterstranden är också en potentiell lokal för arter som pilgrimsfalk, berguv och hasselsnok. Området är mycket artrikt (snäckor, mossor, lavar, svampar, fåglar). För landskapsbilden har Östra Vätterstranden oerhört höga värden.

8 a: I anslutning till Narbäckens nedre delar finns den större barksnäckan *Ena montana*.

8 b: Girabäckens kanjon är den bästa skärningen genom Visingsöformationens bergarter förutom de som finns på Visingsö. Genom att den är lättillgänglig är den en välbesökt studielokal samtidigt som den är en geologisk nyckellokal. Hela området är bevuxen med lövskog, bitvis dominerar gråal men här växer också de flesta ädla lövträd. Intressanta arter i fältskiktet är ramslök och murgröna. Här finns också den större barksnäckan *Ena montana*. Området har också ett rikt fågelliv. Kanjonen är både säregen och mycket vacker.

8 c: Västanåområdet har en märklig och varierad natur med den branta förkastningsbranten mot Vättern som avslutas med de bokskogsbevuxna rasterna och Röttleåns djupa kanjon. Röttleån är av stor betydelse som lek- och uppväxtområde för öring och harr.

Flera olika skogstyper finns bl.a. bokskog. I området finns mycket örtrika partier men även fattiga, som hållmarkstallskog. Genom sin variationsrikedom har området också en rik artsammansättning. Även här finns den större barksnäckan *Ena montana*

8 d: I byn Öland finns ett representativt och välbevarat odlingslandskap med hackslåttermarker och naturbetesmarker i form av blandlövhage och öppen hagmark med art- och individrika växtsamhällen med arter som svinrot, ormrot, ängsskallra, ljung, kattfot och nattviol.

Vid Fingalstorp finns representativa och välbevarade naturbetesmarker i form av öppen hagmark, ekhage och annan träd- och buskbärande hagmark med art- och individrika växtsamhällen med arter som ormrot, slåttergubbe, tvåblad, backnejlika, rödkämpar och ängshavre.

Vid Gudmunderyd finns representativa och välbevarade naturbetesmarker i form av öppen hagmark, ekhage, blandlövhage och annan träd- och buskbärande hagmark med art- och individrika växtsamhällen med arter som ljung, stagg, nattviol, jordtistel, skogsbingel och lundbräsma.

Vid Kullen-Väderberg finns representativa och välbevarade naturbetesmarker i form av öppen hagmark, blandlövhage och annan träd- och buskbärande hagmark med art- och individrika växtsamhällen med arter som jungfrulin, kattfot, solvända, finnögkontröst och prästkrage.

Vätterslundsbäcken utgör lek- och uppväxtområde för öring och harr.

8 e: Vista kulle-Kvisåsen utgör tillsammans ett sammanhängande område med flera olika växtbiotoper. Inom området finns skyddsvärda bestånd av ärtvicker. Området har genom sitt läge och mycket vackra utsikt stora värden för friluftslivet.

Gisebobäcken utgör lek- och uppväxtområde för öring och harr.

8 f: Området innefattar hela miljön Skärstadsdalen med ängs- och hagmarksobjekten Rudu och Edet, Stickelösa, Stackeryd, Solberga, Hultarp och Norrgården. Ett representativt odlingslandskap med lång kontinuitet och inslag av öppen äng, sötvattenstrandäng och betad skog. Naturbetesmarkerna är av typerna ekhage, blandlövhage, björkhage och annan träd- och buskbärande hagmark. Bitvis är växtsamhällena art- och individrika med arter som jungfrulin, ängshavre, jordtistel, smörbollar, tätört och svinrot.

Landsjön är ett bra exempel på en eutrof sjö i slättområden. Sjön har ett rikt fågelliv och har betydelse som rastlokal för bl.a. vadare och änder. I Landsjön finns flera hotklassificerade bottenfaunaarter. Makrofytsamhället är artrikt och hyser arter som borstsäv och hårsärv. Tidigare har även havssäv påträffats.

8 g: Hultarpsområdet är med sina extremrikkärr och rikkärr av högt botaniskt värde. Området har flera kärlväxter som är mycket sällsynta i södra vätterbygden. Här finns även ett antal för trakten ovanligt exklusiva mossor samlade på ett litet område. Hultarps hydrologiska och geologiska värden ligger i de artesiska källorna och kalktuffbildningen.

Huvudkriterier:

8 a) C

8 b) C, E

8 c) A, B, C, D, E

8 d) A, C, D

8 e) C, D

8 f) A, C, D, E

8 g) A, C, D,

Förutsättningar för bevarande: Östra Vätterstranden har en naturlig otillgänglighet (brant) vilket ökar möjligheterna att bevara stranden oexploaterad. Byggnation som t ex vägar, E4-an utmed Vättern har minskat områdets värden och tillgängligheten till Vättern, hus och kraftledningar minskar värdena. Fodermarkerna kräver fortsatt hävd.

8 a) Områdets värden kan skadas av alltför omfattande gallringar och skogsavverkningar. Grön skogsbruksplan rekommenderas

8 b) Området lämnas för fri utveckling enligt skötselplan. Alltför stort besöksstryck kan skada värdena knutna till den lägre faunan.

8 c) Fortsatt skötsel enligt fastställd skötselplan. Röttleåns värden kan påverkas negativt av kulvertering eller förändring av vattendragets sträckning eller bottenprofil, vandringshinder, avloppsutsläpp, utsläpp av organiska gifter, tungmetallnedfall eller utsläpp, inplantering av främmande fiskstammar och skogsavverkning längs vattendraget.

8 d) Vätterslundsbäckens värden kan påverkas negativt av förändring av vattendragets sträckning eller bottenprofil, vandringshinder, avloppsutsläpp, utsläpp av organiska gifter, tungmetallnedfall eller utsläpp, inplantering av främmande fiskstammar och skogsavverkning längs vattendraget.

Områdets värden i övrigt kan påverkas negativt av: minskad eller upphörd hävd av jordbruksmark, skogsplantering på jordbruksmark, energiskogsodling, spridning av gifter eller gödselmedel, bebyggelse, nydikningar, täkt, luftledning och vägdragningar.

8 e) Ädellövsboden bör bevaras och barrskogens utbredning bör inte öka.

Gisebobäckens värden kan påverkas negativt av förändring av vattendragets sträckning eller bottenprofil, vandringshinder, avloppsutsläpp, utsläpp av organiska gifter, tungmetallnedfall

eller utsläpp, inplantering av främmande fiskstammar och skogsavverkning längs vattendraget.

8 f) Områdets värden kan påverkas negativt av: minskad eller upphörd hävd av jordbruksmark, skogsplantering på jordbruksmark, energiskogsodling, spridning av gifter eller gödselmedel, bebyggelse, nydikningar, täkt, luftledningar, vägdragningar och ändrade vattenregimer.

Landsjöns värden kan påverkas av avloppsutsläpp, utsläpp av organiska gifter, tungmetallnedfall eller utsläpp, inplantering av främmande fiskstammar, vattenuttag och fiskodling.

8 g) Fortsatt hävd är en grundförutsättning. Ytterligare utdikning av området skadar värdena.

Säkerställande och internationell status:

Förordnande till skydd för landskapsbilden (19 § NVL) finns för delar av området.

Västanå är sedan 1982 avsatt som naturreservat (7 § NVL). Natura 2000-område (pSCI).

Vista kulle är sedan 1981 avsatt som naturreservat (7 § NVL). Natura 2000-område (pSCI).

Girabäcken är sedan 1998 avsatt som naturreservat (7 § NVL). Natura 2000-område (pSCI).

Områdets huvuddrag:

8 a: Narbäcken är en liten, tidvis torrlagd bäck som bildar gräns mot Östergötland. I nedre delarna har landsnäckan *Ena montana* (hotkategori 2) påträffats.

8 b: Girabäckens kanjon ligger knappt en kilometer norr om Uppgränna by på Vätterns östra strand. Girabäcken har skurit igenom Visingsöformationens mellersta delar och utbildat en markant kanjon. Skärningen är den bästa genom Visingsöformationens bergarter på fastlandet. Kanjonen är ställvis djup och bred och sträcker sig från gamla Tranåsvägen i öster ner mot Vätterstranden i väster. Vid Girabäcken har tidigare brutits sandsten. Dalen är idag helt lövskogbevuxen främst av gråal, alm, ask och björk. Buskar som hassel, måbär, olvon och try finns också. I fältskiktet återfinns många olika örter bl.a. ramslök och lungört. Både ramslök och lungört är näringskrävande och visar områdets lundkaraktär. I området växer också murgröna. Här märks bl.a. följande fågelarter, koltrast, taltrast, rödvingetrast, svarthätta, grönsångare, gärdsmyg och mindre flugsnappare. Bland hackspettarna återfinns gröngöling, större hackspett och den hänsynskrävande mindre hackspett. Insektsfaunan visar en hög artrikedom, bl.a. en svartbaggeart, *Corticeus bicolor* och en fuktbaggeart *Cryptophagus populi* (båda hotkategori 4). Landsnäcksfaunan är också den artrik med bl.a. *Ena montana* och *Macrogastra ventricosa* (hotkategori 4).

8 c: Ungefär fyra kilometer söder om Gränna ligger Västanå och Röttle by. Området utgörs av förkastningsbranten mellan E 4 och Vättern, Vätterissjöns strandbildningar på brantens lägre delar och Röttleåns kanjon. Röttleån rinner i en för sydsvenska förhållanden djup kanjon och har på sin väg till Vättern flera fall. Kring fallen ligger Röttle by med anor från 1600-talet. Röttleåns kanjon är bevuxen med löv-, barr- och blandskog och längs åkanten finns klibbal. Röttleån är av stor betydelse som lek- och uppväxtområde för harr och öring.

På förkastningsbrantens övre delar växer hållmarkstallskog. De örtrika, nedre delarna av området består av de s.k. rasterna. Dessa bildas av vätterissjöns strandbildningar, vilka överlagrar visingsöformationens bergarter. Här växer bokskog och örtrika lövblandskogar

med stort inslag av ädellövträd och gråal. Buskskiktet i lövskogen är välutvecklat med bl.a. hassel. Vårfloran är rik på blåsippor, vitsippor, gulsippor och lungört. Under sommaren finns stora bestånd av ramslök, storrams och sårläka.

Västanå har ett rikt fågelliv. De variationsrika markerna ger också goda förutsättningar för den övriga faunan och floran (insekter, svampar, mossor och lavar).

8 d: Vid Fingalstorp finns representativa naturbetesmarker i form av öppen hagmark, ekhage och annan träd- och buskbärande hagmark. Vanliga vegetationstyper är friskäng av rödventyp, torräng av fårsvingeltyp, torräng av örtrik ängshavretyp, torräng av hållmarkstyp, friskäng av rödventyp, friskäng av skogsnävatyp, fuktäng av högörttyp, fuktäng av gräslågstartyp, fuktäng av fräken startyp och svinrotäng. Växtsamhällena är art- och individrika, och bland de hävdgynnade arterna förekommer ormrot, slättergubbe, tvåblad, backnejlika, rödkämpar och ängshavre.

Vid Gudmunderyd finns representativa naturbetesmarker i form av öppen hagmark, ekhage, blandlövhage och annan träd- och buskbärande hagmark. Vanliga vegetationstyper är friskäng av rödventyp, gräshed av rödventyp, torräng av fårsvingeltyp, torräng av hållmarkstyp, torräng av örtrik ängshavretyp, fårsvingelvariant av rödven-gräshed, friskäng av rödventyp, friskäng av skogsnävatyp och rished av blåbär-lingontyp. Växtsamhällena är art- och individrika, och bland de hävdgynnade arterna förekommer ljung, stagg, nattviol, jordtistel, skogsbingel och lundbräsma.

Vid Öland finns ett representativt och välbevarat odlingslandskap med hackslätter- och naturbetesmarker i form av blandlövhage och öppen hagmark. Vanliga vegetationstyper är friskäng av rödventyp, gräshed av rödventyp, torräng av fårsvingeltyp, örtrik friskäng, svinrotäng, fuktäng av gräslågstartyp, friskäng av skogsnävatyp, torräng av hållmarkstyp och svinrotäng. Växtsamhällena är art- och individrika, och bland de hävdgynnade arterna förekommer svinrot, ormrot, ängsskallra, ljung, kattfot och nattviol.

Vid Kullen och Väderberg finns representativa naturbetesmarker i form av öppen hagmark, blandlövhage och annan träd- och buskbärande hagmark. Vanliga vegetationstyper är friskäng av rödventyp, gräshed av rödventyp, torräng av fårsvingeltyp, örtrik friskäng, torräng av hållmarkstyp, rished av blåbär-lingontyp, fuktäng av gräs-lågstartyp, fuktäng av tuvtåteltyp. Växtsamhällena är art- och individrika, och bland de hävdgynnade arterna förekommer jungfrulin, kattfot, solvända, finnögönröst (hotkategori 1) och prästkrage.

8 e: Vista kulle-Kvisåsen ligger drygt en kilometer väster om Kaxholmen, mellan Vättern och Landsjön. Områdets norra del är ett berg med en höjd på 152 meter över Vätterns yta (240 m.ö.h). Inom Vista kulle-Kvisåsen finner man ett stort antal mindre dalar som avvattnar det höglänta området. De flesta dräneringsområdena är dock så små att bäckarna är torra under sommaren. Berggrunden är mestadels en grönsten (diorit) som genom vittring gett upphov till en rik flora. Sammanlagt har ca 450 olika kärlväxter hittats.

Området domineras av skog i de centrala delarna mestadels ängsgranskog, medan södra och östra branten huvudsakligen bär lövskog. Flera mindre dalar med ädellövskog tränger in i området. Den västra branten domineras i norr av tallskog och i söder av en artrik lövskog. Tre mindre alkärr finns inom området. På nordsidan av Vista kulle finns en del speciella moss- och lavararter gynnade av den näringsrika berggrunden. I området återfinns också ärtvicker

(hotkategori 2). Fågellivet i området är rikt. Vista kulle är en känd sträckräkningslokal. På Vista kulle finns rester av en gammal fornborg från folkvandringstid.

8 f: I Skärstaddalen ligger Landsjön som är en bördig slättsjö. Sjön har stor betydelse som rastlokal för änder och vadare. Bland häckande fåglar märks trastsångare, gräshoppsångare, vattenrall och lärkfalk. I anslutning till Landsjön och dalen ligger ett småskaligt och representativt odlingslandskap med lång kontinuitet och med inslag av öppen äng, sötvattenstrandäng och betad skog. Naturbetesmarkerna är av typerna ekhage, blandlövhage, björkhage och annan träd- och buskbärande hagmark. Vanliga vegetationstyper är svinrotäng, friskäng av skogsnävatyp, örtrik friskäng, friskäng av rödventyp, gräshed av rödventyp, torräng av örtrik ängshavretyp, torräng av fårsvingeltyp, torräng av hållmarkstyp, torräng av örtrik ängshavretyp, fårsvingel variant av rödvengrashed, fuktäng av högörttyp, fuktäng av gräslågstartyp, källkärr och rished av blåbär-lingontyp. Bitvis art- och individrika växtsamhällen med arter som jungfrulin, ängshavre, jordtistel, smörbollor, tätört och svinrot finns.

8 g: Hultarps rikkärr är beläget i Siringedalen i det bördiga Skärstad, ca två mil nordost om Huskvarna. Genom påverkan från berggrunden, Visingsöformationen, och den överlagrande issjöleran har kalkrika kärr och källor med artesiskt grundvatten bildats. Området som egentligen består av mindre delområden omges av åker och betesmark. I sydost utgörs området av ett rikkärr i svag västslutning. Kärrret får sitt vatten från en källkupol i övre delen. På kärret växer ett par bestånd med klibbal och spridda exemplar av jolster och glasbjörk. Fältskiktet domineras av tuvstarr. Här växer också bl.a. näbbstarr och kärrknipprot. Norr om kärret utgörs området av ett berg, bestående av grönsten, som går i dagen med torrängspartier och hållmarker. På åkrarna väster om huvudområdet finns tre källkupoler. I en av dessa finns kalktuff.

Anmärkningar:

Skärstaddalen ingår i länsstyrelsens program för bevarande av natur- och kulturmiljövärden i odlingslandskapet (objekt nummer 80-167) och i nationell bevarandeplan för odlingslandskapet (objekt nummer F8002 80-209, 80-256A, 80-262A, 80-295A).

Fingalstorp ingår i länsstyrelsens program för bevarande av natur- och kulturmiljövärden i odlingslandskapet (objekt nummer 80-170) och i nationell bevarandeplan för odlingslandskapet (objekt nummer 80-276, 278, 279,301).

Gudmunderyd ingår i länsstyrelsens program för bevarande av natur- och kulturmiljövärden i odlingslandskapet (objekt nummer 80-170) och i nationell bevarandeplan för odlingslandskapet (objekt nummer 80-276).

Öland ingår i länsstyrelsens program för bevarande av natur- och kulturmiljövärden i odlingslandskapet (objekt nummer 80-182) och i nationell bevarandeplan för odlingslandskapet (objekt nummer 80-301).

Kullen-Väderberg ingår i länsstyrelsens program för bevarande av natur- och kulturmiljövärden i odlingslandskapet (objekt nummer 80-170) och i nationell bevarandeplan för odlingslandskapet (objekt nummer 80-279).

Referenser:

Andersson & Appelqvist ekologisk konsult, 1979: Vista kulle-Kvisåsenområdet Jönköpings kommun Botanisk inventering.

Arbetsgruppen för översiktlig naturinventering och naturvårdsplanering inom Jönköpings kommun, 1980: Naturinventering i Jönköpings kommun.

Bengtsson S, 1975: Västanå Raster med Röttleån. Botanisk inventering. Växtekologisk kartering

Carlsson R & Thorell M, 1971: Hultarp. Botanisk inventering. Botaniska sällskapet, Länsstyrelsen i Jönköpings län, naturvårdsenheten.

Fiskeriverket, beslut 1988-04-11 rörande Områden av riksintresse för yrkesfisket, områden av särskilt intresse för fritidsfisket samt områden av särskilt intresse avseende arter och stammar av fisk.

Geijer P, Collini H, Munthe H & Sandegren R. 1951: Beskrivning till kartbladet Gränna. SGU Ser. Aa Nr. 193

Johansson A & Jonsson T, 1990: Landsnäcksfaunan vid Girabäcken och Vretaholm Jönköpings kommun.

Koschatzky M, 1992: Inventering av tickor i Västanå naturreservat. Jönköpings kommun. Länsstyrelsen i Jönköpings län, 1971: Naturvårdsplan för Jönköpings kommun.

Länsstyrelsen i Jönköpings län, 1978: Östra Vätterstranden, Skärstaddalen, Jönköpings kommun. En översiktlig naturinventering och landskapsanalys. Länsstyrelsen i Jönköpings län, naturvårdsenheten.

Länsstyrelsen i Jönköpings län, 1990: Ängs- och hagmarker i Jönköpings kommun. Miljö i Jönköpings län 1990:1.

Länsstyrelsen i Jönköpings län, 1992: Program för bevarande av odlingslandskapets natur- och kulturmiljövården. Meddelande 9/92.

Länsstyrelsen i Jönköpings län. 1998: Landlevande mollusker i Jönköpings län. Meddelande 1998:25.

Naturvårdsverket, 1996: Nationell bevarandeplan för odlingslandskapet. Stockholm.

Shaikh N.A., Persson L., Sundberg A. & Wik N.-G., 1989: Malmer, industriella mineral och bergarter i Jönköpings län. Sveriges geologiska undersökning. Rapporter och meddelanden nr 50.